

Mulțumiri **DESMOND MORRIS**

Zoomenirea

Traducere din limba engleză

de Valentin Dumitrașcu

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	5
<i>Introducere</i>	7
1. Triburi și supertriburi.....	10
2. Statut și superstatut	45
3. Sex și supersex.....	90
4. Noi și ei.....	142
5. Întipărire și întipărire eronată.....	179
6. Goana după stimulare.....	209
7. Adultul copilăros	260
<i>Referințe pe capitole</i>	287

1

Triburi și supertriburi

Imaginați-vă o suprafață de teren lungă de 30 de kilometri și la fel de lată. Închipuiți-vă că este sălbatică, locuită de animale mai mari și mai mici. Acum vizualizați un grup compact de șaizeci de oameni care își au tabăra în mijlocul acestui teritoriu. Încercați să vă vedeți acolo, membri ai acestui mic trib, iar în jurul vostru, cât vezi cu ochii, un vast teritoriu – teritoriul vostru. Nimeni, în afară de tribul tău, nu se folosește de acest spațiu imens. Este exclusiv terenul de vânatoare al tribului vostru. Din când în când, bărbații din grup pleacă în căutarea vânatului. Femeile culeg tot soiul de fructe. Copiii se joacă gălăgios prin tabără, imitând tehnicile de vânatoare ale taților lor. Dacă tribul are succes și se mărește, la un moment dat, un grup se va separa și va coloniza un nou teritoriu. Încetul cu încetul, specia se răspândește.

Imaginați-vă o suprafață de teren lungă de 30 de kilometri și la fel de lată. Închipuiți-vi-o civilizată, ocupată de mașini și de clădiri. Acum vizualizați un grup compact de șase milioane de oameni așezați în mijlocul acestui teritoriu. Priviți-vă stând acolo, în jur întinzându-se orașul imens și complex mai departe decât poți cuprinde cu privirea.

■ Comparați cele două imagini. În scena a doua raportul este de o sută de mii de indivizi pentru fiecare locuitor al primului cadru. Spațiul este însă același. La scara de timp a evoluției, această schimbare dramatică a avut loc practic instantaneu; a fost nevoie de doar câteva mii de ani pentru a transforma scena unu în scena doi. Se pare că animalul uman s-a adaptat minunat la noua lui condiție, însă n-a avut timp să se adapteze biologic, să evolueze într-o specie nouă, civilizată și din punct de vedere genetic. Acest proces de civilizare a fost în întregime împlinit prin învățare și condiționare. Din punct de vedere biologic, el încă este acel animal tribal simplu descris în prima scenă. A trăit în acest fel nu doar câteva secole, ci timp de un milion de ani. În această perioadă, este adevărat, s-a schimbat din punct de vedere biologic. Evoluția sa a fost spectaculoasă. Presiunile supraviețuirii au fost imense și l-au modelat.

■ În ultimele mii de ani, anii urbani, anii aglomerați ai omului civilizat, s-au întâmplat atât de multe, încât ne e greu să înțelegem că nu reprezintă decât o infimă parte din epopeea umană. Lumea de azi ne e așa de familiară, încât aproape ne imaginăm că am ajuns aici treptat și, drept urmare, suntem total echipați din punct de vedere biologic să facem față noilor provocări sociale. Dacă facem însă un efort și judecăm la rece, suntem nevoiți să admitem că nu este deloc așa. Doar incredibila noastră maleabilitate și adaptabilitatea noastră ingenioasă dau această impresie. Simplul vânător tribal își dă toată silința să-și poarte noua haină cu ușurință și mândrie; însă noile podoabe sunt greoaie și încurcate și el se tot

împiedică în ele. În orice caz, înainte de a examina felul în care se poticnește și adeseori își pierde echilibrul, trebuie să vedem modul în care a reușit să-și coasă laolaltă fabuloasa mantie de civilizație.

Trebuie să începem prin scăderea temperaturii, până ajungem înapoi sub stăpânirea Epocii de gheață, să spunem, cu douăzeci de mii de ani în urmă. Strămoșii noștri timpurii, iscușiți vânători, reușiseră deja să se răspândească în cea mai mare parte a Lumii Vechi și erau pe cale să migreze prin Asia de Est în Lumea Nouă. O expansiune atât de uluitoare însemna că modul lor simplu de viață, bazat pe vânătoare, îi transformase în adversari periculoși pentru rivalii lor, marile carnivore. Însă acest fapt nu este așa de surprinzător, dacă ne gândim că strămoșii noștri din Epoca de gheață aveau deja creierul la fel de mare și de bine dezvoltat precum îl avem noi azi. La nivel scheletic, diferențele dintre ei și noi sunt minore. Din punct de vedere fizic, omul modern intrase deja în scenă. De fapt, dacă ar fi posibil, cu ajutorul unei mașini a timpului, să luăm un copil nou-născut al unui vânător din Epoca de gheață și să-l creștem în prezent ca și pe copiii noștri, este puțin probabil ca cineva să-și dea seama de substituire.

În Europa, climatul era ostil, însă strămoșii noștri îi făceau față cu succes. Cu cea mai simplă tehnologie, erau capabili să vâneze animale imense. Din fericire, ne-au lăsat dovezi ale îndemânării lor la vânătoare, nu doar prin intermediul resturilor pe care le găsim întâmplător în peșterile pe care le-au locuit, ci și prin uimitoarele picturi rupestre de pe pereții

acestora. Mamuții și rinocerii lânoși, bizonii și renii ilustrați aici nu lasă nici o îndoială asupra naturii climatului. Astăzi, odată ce ieși din întunecimea peșterii și dai cu ochii de peisajul rural scăldat în soare, îți e greu să ți-l imaginezi populat de acele animale enorme și cu blană groasă. Contrastul dintre temperatura de atunci și cea de acum devine clar.

Pe când ultima glaciațiune se apropia de sfârșit, gheața a început să se retragă spre nord cu o viteză de 50 de metri pe an, iar animalele de mediu rece au urmat-o. Locul tundrei reci a fost luat de păduri bogate. Marea Epocă de gheață a luat sfârșit în urmă cu aproximativ zece mii de ani, anunțând o nouă eră în evoluția omenirii.

Schimbarea avea să apară în locul de întâlnire dintre Africa, Asia și Europa. Acolo, pe coasta de est a Mării Mediterane, a intervenit o mică modificare în comportamentul uman de hrănire care avea să schimbe întregul curs al progresului omenirii. A fost ceva destul de obișnuit și de simplu, în sine, dar a avut un impact uriaș. Astăzi ni se pare ceva firesc: o numim agricultură.

Înainte de aceasta, toate triburile umane se hrăneau în două feluri: bărbații vânau animale, iar femeile culegeau plante. Dieta era echilibrată prin împărțirea produselor. În principiu, toți membrii adulți activi ai tribului erau implicați în procesul de procurare a hranei. Stocarea alimentelor se făcea la scară mică. Pur și simplu se duceau și își procurau ce voiau, când voiau. Această practică era mai puțin riscantă decât pare, deoarece, evident, întreaga populație a lumii era atunci infimă, comparativ cu numărul masiv al populației

actuale. În orice caz, cu toate că acești vânători-culegători timpurii se descurcau foarte bine și au reușit să colonizeze o mare parte a globului, formațiunile lor tribale au rămas mici și simple. De-a lungul sutelor de mii de ani de evoluție, oamenii deveniseră din ce în ce mai bine adaptați, atât fizic cât și mental, atât ca structură cât și comportamental, la acest mod de viață bazat pe vânătoare. Noul pas pe care l-au făcut, spre agricultură și producția de hrană, i-a împins peste un prag neașteptat, aruncându-i foarte repede într-o formă de existență socială nefamiliară, pentru care n-au avut timp să-și dezvolte noi calități reglate genetic, pentru a-i ajuta să-i facă față. De acum înainte, capacitatea de adaptare și maleabilitatea comportamentală, abilitatea de a învăța și de a se mula după situații noi și mai complexe aveau să fie testate la maximum. Urbanizarea și complicațiile vieții în oraș se află doar la un pas.

Din fericire, îndelungata îndeletnicire cu vânătoarea le-a dezvoltat ingeniozitatea și un sistem de ajutor reciproc. Este adevărat că vânătorii umani încă erau competitivi și ambițioși din fire, la fel ca strămoșii lor maimuțe, însă competitivitatea lor fusese forțată să se tempereze datorită unei nevoi fundamentale crescânde de a coopera. Fusese singura lor șansă de succes în fața tradiționalilor rivali cu gheare ascuțite, ucigașii profesioniști ai lumii carnivorelor, cum erau marile feline. Vânătorii umani își dezvoltaseră spiritul de cooperare, inteligența și natura exploratoare, această combinație dovedindu-se eficientă și mortală pentru rivali și pentru pradă. Învățau repede, aveau memorie bună și erau

experți în a corela elemente diferite din trecut pentru a soluționa probleme noi. Dacă această calitate fusese deosebit de folositoare în vremurile de început, în timpul expedițiilor complicate de vânatoare, le era cu mult mai necesară acum, aproape de casă, în pragul unei noi forme de viață socială, mult mai complexă.

Ținuturile din jurul coastei estice a Mediteranei erau habitatul a două plante esențiale: grâul sălbatic și orzul sălbatic. În regiune se mai aflau de asemenea capre sălbatice, oi sălbatice, vite sălbatice și porci sălbatici. Vânătorii-culegători umani care s-au așezat în acest areal domesticiseră deja câinele, folosit îndeosebi la vânatoare sau pentru pază, mai degrabă decât ca sursă directă de hrană. Adevărata agricultură a început prin cultivarea a două plante: grâul și orzul. La scurt timp a urmat domesticirea caprei și a oii la început, urmată puțin mai târziu de domesticirea vacii și a porcului. E foarte probabil că animalele, atrase de lanurile cultivate, s-au apropiat inițial să se hrănească și au rămas pentru a fi înmulțite de oameni și consumate la rândul lor.

Nu este deloc întâmplător faptul că și celelalte două regiuni ale Pământului unde ulterior s-au dezvoltat independent mari civilizații antice (sudul Asiei și America Centrală) erau tot teritorii în care vânătorii-culegători au găsit plante sălbatice potrivite pentru a fi cultivate: orez în Asia și porumb în America.

Aceste culturi din Epoca târzie a pietrei au avut așa de mare succes, încât plantele și animalele domesticite atunci au rămas, până în zilele noastre, sursa principală de hrană